ОИЛА ҲУҚУҚИ

08 / 10

Ота-она қарамоғисиз болаларни жойлаштириш

Норма, вазият ва ҳуқуқий ечим

Ўзбекистон Республикаси Оила кодекси асосида

Мавзу режаси

01 **Болаларни аниқлаш ва ҳисобга олиш**

02 Фарзандликка олиш, васийлик ва ҳомийлик

03 Тутинган оила ва патронат

Етимлик ва қарамоқсизлик

Боланинг ота-онаси тирик, аммо узоқ вақт тарбия ва таъминотдан бўйин товлаган.

Бола буваси билан қолган, ҳуқуқий вакиллик расмийлашмаган.

Ҳимоя фақат ота-она вафот этганда бошланадими?

Қарамоқдан маҳрум бўлиш ҳолатлари

Вафот, ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёки чеклаш, касаллик ва узоқ муддат йўқлик каби асослар.

Тарбия ва ҳимоядан бўйин товлаш ҳам ҳуқуқий аҳамиятли.

Ҳар бир ҳолат боланинг реал эҳтиёжи бўйича баҳоланади.

Аниқлаш ва ҳисобга олиш

Васийлик ва ҳомийлик органлари бундай болаларни аниқлайди ва ҳисобга олади.

Маълумотга эга муассаса ва шахслар хабар бериш вазифасини бажаради.

Норасмий келишув боланинг ҳуқуқий ҳимояси ўрнини босмайди.

Жойлаштиришдаги асосий мезон

Боланинг энг устун манфаати ва хавфсизлиги.

Оилавий муҳит, барқарор парвариш ва мавжуд алоқаларни сақлаш имкони.

Шакл танлаш болага мослаштирилади, фақат катталар хоҳишига эмас.

Жойлаштириш шакллари

Фарзандликка олиш янги ота-оналик ҳуқуқий муносабатини яратади.

Васийлик ва ҳомийлик вакиллик ҳамда ҳуқуқни ҳимоя қилиш вазифасини бажаради.

Тутинган оила шартномавий парвариш шаклларини қамраб олади.

Фарзандликка олиш

Фақат вояга етмаган бола манфаатларини кўзлаб амалга оширилади.

Суд тартибида, қонундаги хулоса ва иштирок талаблари билан ҳал қилинади.

Натижада фарзандликка олувчи ва бола ўртасида ота-оналик муносабати юзага келади.

Фарзандликка олувчига талаблар

Вояга етган шахс бўлиши ва қонундаги монеликлар мавжуд бўлмаслиги керак.

Соғлиқ, ҳуқуқий мақом ва бошқа махсус талаблар текширилади.

Фақат юқори даромаднинг ўзи етарли эмас.

Розилик ва боланинг фикри

Ота-она розилиги учун умумий қоида ва истиснолар бор.

10 ёшга тўлган боланинг розилиги қонундаги талабларга мувофиқ олинади.

Боланинг фикрини кўриб чиқиш ҳуқуқи эса ёши билан чекланмайди.

Ака-ука ва опа-сингиллар

Уларни турли шахслар томонидан фарзандликка олишга умумий қоидада йўл қўйилмайди.

Болаларнинг энг устун манфаатларига мос ҳолатлар истисно бўлиши мумкин.

Истисно конкрет факт ва асослантиришни талаб қилади.

Васийлик ва ҳомийлик

Васийлик 14 ёшгача бўлган болаларга нисбатан белгиланади.

Ҳомийлик 14–18 ёшдаги болаларга нисбатан қўлланади.

Вазифалар ва тайинлаш тартиби махсус қонун билан ҳам тартибга солинади.

Тутинган оила: жорий атама

2026 йилги таҳрирда 22-боб тутинган (фостер) оилага бағишланган.

У патронат ва оилага яқин муҳитда парваришнинг бошқа қонуний шаклларини қамраб олади.

Патронатга болалар фақат қариндошларига берилиши белгиланган.

Шартнома ва назорат

Шартнома васийлик органи ва тутинган ота-она ўртасида тузилади.

Таъминот, тарбия, таълим, тарафлар вазифаси ва бекор қилиш оқибатлари белгиланади.

Парвариш учун тўлов ота-оналик мақомини автоматик яратмайди.

Кейс: болани танишга бериш

Она вафот этди, ота болага қарамаяпти.

Қўшни болани оғзаки келишув билан ўз уйига олиб кетмоқчи.

Боланинг ҳуқуқий мақоми ва жойлаштириш шакли қандай ҳал этилади?

Кейс ечими: ваколатли тартиб

01 **Боланинг хавфсизлиги ва вақтинчалик парвариши таъминланади, ваколатли орган хабардор қилинади.**

02 Насаб, қариндошлар ва мавжуд вакиллик ҳолати текширилади.

03 Қўшнига оғзаки бериш қонуний жойлаштириш жараёнини алмаштирмайди.

Кейс: икки фарзандни ажратиш

Оила 8 ёшли қиз ва унинг 5 ёшли укасидан фақат қизини фарзандликка олмоқчи.

«Икковини боқа олмаймиз» деган важ келтирилган.

Бу важнинг ўзи етарлими?

Кейс ечими: боғлиқликни сақлаш

01 **Умумий қоида ака-ука ва опа-сингилларни ажратмасликдир.**

02 Истисно болаларнинг энг устун манфаатлари билан асосланиши керак.

03 Фақат фарзандликка олувчининг қулайлиги етарли ҳуқуқий мезон эмас.

Муқобил парвариш: рақамлар

Муассасадаги болалар: 2020 йилда 100 минг болага 268 нафар, 2022 йилда 241 нафар.

Бу мутлақ сон эмас, болалар аҳолисига нисбатан кўрсаткичдир.

Манба даври 2020–2022 йиллар. 2026 йилги ҳолат деб талқин қилинмайди.

UNICEF, Situation Analysis, 62-бет (PDF 85-саҳифа)

Амалий муаммо: шакл танлаш

12 ёшли боланинг онаси узоқ даволанмоқда, бувиси парваришга тайёр.

Қайси шакл боланинг оилавий алоқасини сақлайди?

Доимий ота-оналик мақоми ва вақтинчалик вакилликни қиёсланг.

Тезкор текширув

1. Ота-она тирик бўлса, бола қарамоқсиз қололмайдими?

2. Васийлик фарзандликка олишга тенгми?

3. Амалдаги патронат қоидасида қариндошлик аҳамиятлими?

ОК 148, 173–175, 194-моддалар

Жавоблар ва хулоса

01 **Қолиши мумкин. Қарамоқсизликнинг бошқа асослари ҳам бор.**

02 Йўқ. Ҳуқуқий мақом ва оқибатлар фарқли.

03 Ҳа. 194-модда патронатни қариндошларга бериш билан боғлайди.

Манбалар ва мустақил ўқиш

Оила кодекси. Амалдаги матн 20.10.2026 ҳолатига текширилган. lex.uz/acts/104720

Ф.М. Отахўжаев, Ш.Р. Юлдашева. Оила ҳуқуқи. Тошкент, 2013. XVIII–XXI боблар, 173–197-бетлар.

ФҲДЁ қоидалари: Вазирлар Маҳкамасининг 20.10.2023 йилдаги 550-сон қарори. lex.uz/docs/6638940

UNICEF. Situation Analysis of Children and Adolescents in Uzbekistan. 62-бет. Маълумот даври: 2020–2022. unicef.org